

TÜRK VAKIFLARININ MİLLİYETÇİLİK CEPHESİ

HALİM BAKİ KUNTER

Vakıflar Umum Müdürlüğü İdare
Meclisi Âzası

Vakıflarımızın millî hayatta mühim bir mevkiî vardır. Muhtelif zamanlarda ve değişik yerlerde vücade getirilmiş olan vakıflarımızın ifa ettiği işler gözden geçirilirse, bunlarda dinî hizmetlerin yanında ictimai hizmetlerin de geniş ölçüde yer aldığı ve önemli bir kısmının bu kabil işlerin ifa edilmesi için vücade getirildiği görülür.

Meselâ: Yoksulların karınlarının doyurulması; halka bedava meyva yedirilmesi; okul öğrencileriyle esnaf çırak ve kalfalarının bahar aylarında yeşil kırlara ve çiçekli sahalara götürülüp gezdirilmesi ve kendilerine orada ziyafet çekilmesi; bayram ve şenlik günlerinde şehir ve kasabalarda top atılmak suretiyle ahalinin neş'e ve sevincinin arttırılması; hamal, kayıkçı ve camcı esnafı gibi ağır ve ypratıcı işlerde çalışan işçilere ve esnafa yaşlandııkları veya sakatlanarak çalışamayacak hale geldikleri zaman emekli aylığı şeklinde devamlı bir tahsisle yardımda bulunulması; kimsesiz çocukların, yetimlerin, dulların ve yoksulların korunması ve kayırılması; yol, kaldırım, köprü, inşası veya bunların bakımı gibi işler için tesis edilmiş olan vakıflar tamamıyla sosyal hizmetler sınıfına giren vakıflardandır.

Kuyular, sarnıçlar, su yolları ve kemerleri, çeşmeler, sebiller, mahalle mekteplerinden yüksek tahsil müesseselerine kadar her derecede okullar ve kütüphaneler, hastahaneler, bugün aşevi dediğimiz imaretler, kervansaraylar, köprüler, sahillerde deniz fenerleri, yüksek geçitlerde ve dağlarda sığınma ve barınma yerleri, şehir ve kasabalarda mesire ve tenezzüh sahaları, spor meydanları gibi tesisleri kurmak veya devam ettir-

mek maksadiyle vücade getirilen vakıfların gördüğü yardımlaşma hizmetleri ictimai hayatı düzenleyen, millî bünyemizi geliştiren ve kuvvetlendiren âmil-ler arasında yer almaktadır.

Dinî hizmetlerin görülmesi için kurulmuş olan vakıfların da ferdlerin millî mukaddesata bağlılığını temin eylemesi, halk arasında fazilet hislerinin doğmasına ve kuvvetlenmesine yardım etmesi bakımından cemiyet hayatı üzerinde hayırlı tesirleri vardır.

Türk vakıfları yüzyıllar boyunca millet hayatında ictimai nizamın her türlü sarsıntı ve örselenmelerden korunmasına, fertler arasında yardımlaşma ve dayanışma yoluyla karşılıklı sevgi bağlarının kurulmasına çalıştığına göre bu vasıfları ve hususiyetleriyle memleketin en hayati dâvalarına geniş ölçüde hizmeti dokunduğuna şüphe yoktur.

Ancak bizim burada ele almak istediğimiz konu; sadece vakıflarımızın millî dâvalara, dolayısıyla, yani vasıtalı olarak yaptıkları hizmetler değildir. Bu yazımızda daha çok doğrudan doğruya Türklüğe, Türk milliyetçiliğine hizmet için kurulmuş olan vakıfların üzerinde durmak istiyoruz.

Hayri ve insanî ideallerden doğan vakıflar arasında, gayeye ulaşmak için millî hizmetlerin en münasip konular olarak seçilmiş olduğu vakıflar az değildir. Birçok vakıf sahipleri sosyal veya kültürel sahalarda, hattâ ekonomi ve askerlik alanlarında millî zaruretler halinde beliren ihtiyaçları ön plânda ele almışlardır. Vatan müdafaası, millî duyguların uyanık tutulması, millî kültürün gelişmesi, fethedilen ülkelerde Türk kültürünün yer-

leşmesi ve yayılması gibi maksatlarla vücade getirilen vakıfların çoğu, asırlar boyunca, kendilerinden beklenen hizmeti mükemmel bir şekilde görmüşlerdir.

Bu gibi vakıflarda milletimizin hayat hakkını ve millî menfaatlerini türlü yönlerden korumağa çalışmak emeli kuvvetle göze çarpmaktadır. Son derece ehemmiyetli olan bu mevzu vakıflarda pek güzel işlenmiş ve tatbikatta da başarılı sonuçlar vermiştir. Türk vakıflarını memleket içerisinde muazzam bir örgü halinde hizmete koymuş olan cömertlik ve fazilet gibi insanî duyguların yanında *vatanımızın mübarek topraklarında temelleşmek ve bakt kalmak fikrinin* en başta yer aldığı görülmektedir.

Din ve milliyet mefhumlarının aynı çerçeveye içerisinde sınırlandığı devirlerde dinî ve millî duygular ve ülküler arasında esasen bir fark mevcut olmamakla beraber sırf millî düşünce ve endişelerin hâkim olduğu vakıflar da yok değildir. Bu etüdümüzde tahsisen ele almak istediğimiz vakıflar bunlardır.

Bununla beraber mevzuun eksik kalmaması için millî maksatlarla uzaktan yakından ilgili olan vakıfların hizmet sahaları ve bunların ifa ettikleri hizmetlerin şümül derecesi de gözden uzak tutulmamalıdır.

Meselâ: Millî bünyeyi geliştirmeye ve kuvvetlendirmeye yarayan vakıflar arasında spor meydanlarının ve tesislerinin de bulunduğunu yukarıda söylemiştik. Kemankeş zaviyeleri, Pehlivan tekkeleri, Cündî teşekkülleri, Ok meydanları, Zorhaneler vakıf usûliyle vücade getirilen eski spor müesseselerimizin başlıcalarıdır. Bunların Kemankeş zaviyesi veya Pehlivan tekkesi gibi adlar altında vasıflandırılmaları zamanın alışkanlığı neticesi olup aslında bu müesseselerin tarikat mevzulularıyla bir ilgisi ve münasebeti yoktur. Elimizde bulunan eski spor kanunnamelerinin ve diğer vesikaların verdiği bilgilerden öğrenmiş oluyoruz ki, bunlar bugün modern spor anlayışımıza uygun bir yol üzerinde yürüyen ve sırf kendi iştiğal sahalarına ait konular üzerinde çalışan teknik spor kurumları-

dır. Bunlara bugünkü tâbirlere göre sırasıyla : Okçular kulübü, güreş yurdu, cokey kulüp veya sipahî ocağı, stadyum, idman evi diyebiliriz. Kültüf fizik mümareseleriyle yani bir takım idmanlarla Türk gücünün arttırılması, Türk nesillerinin daima sıhhatli ve kuvvetli bir halde bulundurulması için bu gibi vakıfları ihdas edenlerin millî bir dâvaya hizmet etmedikleri, bu vakıfları taşımakta oldukları kuvvetli millî hislerin tesiriyle vücade getirmediikleri düşünülebilir mi?

Bunun gibi eğitim ve sağlık işlerini görmek veya bu işlere yardım etmek üzere tesis olunan vakıfların millî kültürün yükselmesine, nüfusun artmasına, halk sağlığının korunmasına, fertlerin hayatını tehdit edebilecek tehlike ve kazaların önlenmesine çalışmak suretiyle ifa ettiği hizmetlerde hayır ve sevap işlemek kasdı yanında millî endişe ve gayretlerin bulunmadığı düşünülebilir mi? Burada vakıfların sanat ve imar sahasındaki hizmetlerinin çok büyük olduğunu, vakıf yoluyla ortaya konulan eserlerden çoğunun *Millî Âbide* vasfını kazandığını ve bunların buldukları yerlerde Türklüğü temsil ettiğini de unutmamak gerekir. Âbidelerimiz, Türk vatanının tapu senetleridir. Millî hudutlarımız dışında kalan ülkelerde de vakıf eserler *Türklük damgası* olarak yaşıyor. Her yerde Türklüğün namını yaşatan, cami, medrese, köprü, çeşme gibi vakıf eserlerdir.

Kısaca temas eylediğimiz bu gerçekler bir arada mütalâa olunursa vakıflarımızın millî cephesi ve millî hayattaki ehemmiyetli mevkii ve hizmeti göz önünde lâıkiyle canlanır. Umumî mahiyetteki bu izahlardan sonra vaktalara, vesikalara dayanarak mevzua girmek sırası gelmiş bulunur.

Millî müdafaaya hizmet için kurulmuş olan vakıflar

Haricî tecavüzlere karşı vatani korumak ve savunmak üzere, kale ve istihkâmlar vücade getirilmesi, deniz ve kara kuvvetlerimize yardım edilmesi şartlarını ihtiva eden vakfiyelerden bazı örnekler verelim.

I. Vakıf yoluyla kale ve istihkâm yapılması:

a - İlk önce Fatih Sultan Mehmed tarafından tahkim edilmiş olan *Çanakkale boğazında* inşa olunan kalelere dair vakfiyelerin en ehemmiyetlisi IV. Mehmed'in validesi Hatice Turhan Sultan'a aittir. Bu vakfiyede şahitlerin isimleri başında Köprülü Mehmed Paşa'nın oğlu vezir-i âzam Fazıl Ahmed Paşa'nın da adı geçmektedir. Vakfiyedeki şartların tesbitinde bu kıymetli devlet adamının rey ve mütalâasının tesiri olduğu kabul edilebilir. İstanbul'da Eminönü'nde *Yenicami* adıyla meşhur olan camii inşa ettirmiş olan Hatice Turhan Sultan'ın 27-Receb-1073 tarihli vakfiyesine göre: Boğazın iki sahilinde biri Kale-i Sultaniye (Kumkale) ötekisi Seddü'l-bahir ismiyle iki kale inşa ettirilmiş, her birinin içerisine cami, mektep, hamam gibi lüzumlu bina ve tesislerden başka bu kalelerde vazife görecekt askerler, zabıtlar ve diğer hizmet erbabı için bir çok evler, dükkânlar, çarşılar yaptırılmıştır. Her kale lüzumu olan alât, edevat ve silâhla donatılmıştır.

b - Hicrî 1140 tarihli vakfiyeye göre: *Çanakkale boğazı dışında Bababurnu* adlı mahalde Hırzu'l-bahir kalesi de eski Kaptan paşalardan Kaymak Mustafa Paşa tarafından hizmete konulmuştur.

Kaymak Mustafa Paşa Hırzu'l-bahir'de cami, hamam, dükkânlar ve evler de inşa ettirmiştir. Hatip, imam, müezzin ve kapıcı tahsisatından başka kalede devamlı olarak vazife görecekt askerlere de tahsisler yapmıştır. Vakfiyeye göre bunlar tâyin edildikleri hizmetlerin başından bir an ayrılmayıp kaleyi ve çevreyi muhafaza ve müdafaa edeceklerdir.

Kaymak Mustafa Paşa'nın vakfiyesinde Hırzu'l-bahir kalesi mürettebatına vazife tahsisine ait olan kısım şöyledir:

Kale-i mezburede			
Dizdar olanlara	ycvmi	40	akçe,
Kethuda	"	20	"
Topçubaşı	"	30	"

Topçu kethudası	Yevmi	15	akçe
Kâtip	"	10	"
Topçular çavuşu	"	8	"
Sermehter	"	6	"
İki nefer adamlarına	"	5	er"
Su yolcu olanlara	"	7	"
Kale kapıcısına	"	8	"
Bölükbaşına	"	60	"

9 neferattan her birine 7 şer akçe verilir.

Vakıf sahibinin bu kaleye bir de mehter takımı koyduğu anlaşılmaktadır.

II. Askerin teçhizi:

a - III. Selim'in Hicrî 1219 tarihli bir ferman ilmühaberinde diğer bir çok hayır hizmetleri sayıldıktan sonra vakıftan artan paranın askerin teçhizine ayrılması şart edilmiştir. Bu fıkra aynen şöyledir: "*Maada her ne mikdar fazla kalırsa irad-ı hümayun defterdarları marifetiyle asâkir-i bahriye ve levazım-ı cihadiye masraflarına sarf oluna.*"

b - Sokullu Mehmed Paşa'nın H. 981 tarihli vakfiyesinde ordu için yetiştirilecek cins kısraklardan hasıl olan atların, ihtiyacı olan gazilere verilmesi şart edilmiştir. Buna ait fıkra şöyledir: "*...Vâkıf-ı müşarümileyh hazretleri şart ettiler ki sabıkâ zikrolunup fi-sebilillah vakfolunan yuntlardan hasıl olan atları... mücahidînden her kangı gazinin atı olmayup gazâ etmek için at isteye, re'y-i hâkim ve mütevellî ile ol gaziye bir yarar at verile.*"

c - Tophane-i Âmire Ocağı ağasının nezareti altında bulunan Sinan Paşa-yı Âtik vakfı gelirinin bir kısmı Top Dökümü Kârhanesi'nin tamir ve termimine ve tevliyeti mezkûr Ocağın ruznamçecisi olanlara meşruttur.

III. DONANMAYA YARDIM:

a - İzmir'de bir çok kıymetli emlâk vakfetmiş olan IV. Orduya mülhak Redif Birinci Karahisar-ı şarkî Liva kumandanlığından mütekaid Mirliya Hayreddin Paşa'nın donanmaya yardım şartını da ihtiva eden 1326 tarihli vakfiyesinde bu hamiyetli Türk kumandanı aynen şöyle demektedir: "*.... Mütebaki gallat-ı safiyesi (yani vakfının geri kalan parası) Donanma-yı Osmani'nin tezayüd-i kuv-*

vet ve satveti için levazım-ı bahriye ve sairesine sarfoluna."

b - Kale-i Sultaniye (*Çanakkale*) eşrafından Binbaşı Rüstem Efendi oğlu Mustafa İzzet Efendinin 15 Muharrem 1328 tarihli vakfiyesinde de donanmaya yardım şartı mevcuttur. Bu vakfiye hükümlerine göre: "*her sene vakfın gelirinden yüzde yirmisi Donanma-yı Osmaninin ihya ve imarına sarf olunmak üzere Bahriye nezaretinde sarfiyata memur ve mesul daire-i aidesine tevdi ve teslim olunacaktır."*

c - Mısırlı Prenses Nevcivan vakfından da Türkiye donanmasına bir tahsis yapılmıştır. Vakıf sahibinin tesbit ettiği şartlar yerine getirildikten sonra geri kalan hasılâtın yarısı Türk donanmasına, diğer yarısı Cemiyet-i İslâmiyyeye ve yarısı Cami'ül-Ezher'e vakıf ve tahsis edilmiştir. Türk donanmasına isabet eden senelik hisse vasatı 60.000 lira kadardır.

IV - GAZİLERE YARDIM:

Harp malûllerine veya gazilere vakıflardan türlü şekillerde yardım edilmesi konusunu da Millî Savunma vakıfları arasında mütalâa etmek yerinde olur.

Savaşan bir adamın terk-i hayat ederse çoluk çocuğunun yüzüstü kalmıyacağına, sakatlanacak olursa kendisinin bakılacağına ve korunacağına inanması onun savaş azmini ve kudretini artırmaya yarar. Avariz ve Vücûh-i bir vakıfları gazileri ve harp malûllerini korumaya geniş ölçüde imkân hazırladığı gibi malûliyeti olsun olmasın, muhariplerin türlü şekillerde korunması ve kayrılması için suret-i mahsusada vücade getirilmiş vakıflar da vardır. Meselâ Hicrî 1053 tarihli vakfiye ile Adana'da Softa Mehmet Paşa vakfının hayır şartları arasında gazilerin de barınmaları için büyük bir han tahsis olunmuştur.

Türklüğün korunmasına ve millî kültürün yayılmasına çalışan vakıflar

Fethedilen ülkelerde millî kültürün gelişmesi, Türk hâkimiyet ve nüfuzunun kökleşmesi için kurulan vakıflar ve bunların yaptıkları hizmetler hakkında

misaller verirken bu gün millî hudutlar dışarsında kalmış olan ülkelerden örnekler göstermek ele aldığımız mevzuu daha açık ve daha kuvvetli bir şekilde belirtmeğe yarayacağından misallerimizi daha ziyade bunlar arasından seçeceğiz.

I. Ebubekir Paşa'nın Kıbrıs vakıfları ve Mora'daki Talebe yurdu:

Kıbrıs adası muhafızlığında ve valiliğinde bulunmuş olan Antalyalı Ebubekir Paşa'nın 6 - 7 tane vakfiyesi vardır. Bunların ilki Hicrî 1136 tarihlidir. Kıbrıs'ta Larnaka kasabasının muazzam su tesisatı bu zat tarafından vücade getirilmiştir. Ebubekir Paşa vakfında muhtelif hayrat arasında İstanbul'da, Lefkoşa'da, Cidde'de birer *mektep*, Mora'da bir *öğrenci yurdu* mevcuttur. Bu yurttan Mora, Adalar ve Trablus ahalisinin çocukları okutulmuştur. Paşa'nın Mora'da, Hicaz'da ve Kıbrıs'ta kurduğu irfan yuvalarıyla bu ülkelerde millî kültürümüzü yaymak ve kuvvetlendirmek istediği görülmektedir.

II. Kıbrıs Şehirlerinin suları:

Larnaka'nın suyundan söz açılmış iken Kıbrıs adasının her tarafında Türklerin muazzam su tesisleri ve bunları yaşatacak zengin vakıflar vücade getirdiklerini de kaydetmek lâzımdır. Magosa suyu da vakıftır ve Pertev Paşanın eseridir. Lefkoşa suları Silâhtar ve Arap Ahmet Paşa vakıflarındandır. Girne suyunun çoğaltılması da yine Türklerin eseridir.

III. Kıbrıs'ta Ebubekir Efendi vakfı:

Ebubekir Paşa'dan başka Kıbrıs'ta zengin bir vakıf tesis eden bir de Ebubekir Efendi vardır. Baf kazasında zengin akarları olan bu vakfın Camii ile Mektebi mevcuttu. Şimdi mektebi yoksa da varidatı yine maarif hizmetlerine sarf olunmaktadır.

IV. Ali Ruhî Efendi vakfı:

Kıbrıs'ta Türk kültürüne hizmet eden vakıflar arasında Lefkoşa'da Ali Ruhî Efendinin *kütüphane* vakfını da unutmamalıdır. Vakfiyesi 1245 tarihlidir.

V. Sultan Mahmut kütüphanesi:

Lefkoşa'da I. Mahmud'un kütüphanesi de önemli bir tesistir.

Bu eski vakıfların yanında Kıbrıs millî kültürünü yaymak ve yükseltmek için kurulmuş olan yeni vakıflar da az değildir. Bunlardan da bazı örnekler verelim:

VI. İrik-zâde vakfı:

Bu vakıf Adada Türkler arasında mevcut olmıyan sanatkârları yetiştirmek için kurulmuştur. Vakfın geliriyle harice talebe yolluyorlar, Lisenin kütüphanesine kitap, laboratuvara malzeme ve âlet alıyorlar. 35 senelik bir vakıftır.

VII. Tabak Derviş Efendi vakfı:

Okullara öğretmen yetiştirmek, Üniversite tahsili yapacak gençlere yardım etmek maksadiyle ihdas edilmiştir. Bir çok değerli gençler bu vakfın yardımıyla yetişmiştir.

VIII. Borazan Cemal Efendi vakfı:

Bu da yeni bir vakıftır. Lisedeki yoksul öğrencilere burs vererek yardım etmektedir.

IX. Bahriye miralaylığından emekli Hacı Hamit Beyin vakıfları:

Buzatın Larnaka'da, Tuzla iskelesinde sigara fabrikası vardır. 1919 yılında Maarif kanunu çıkıncaya kadar adada mekteplerin idaresi tamamiyle buldukları mahallere aitti. Köy veya kasaba halkı içlerinden bir *Maarif komisyonu* seçerdi. Bu komisyon bir bütçe hazırlardı, tahmin olunan masrafı karşılayacak gelir hükümet tahsildarı vasıtasıyla halktan toplardı. Mahallî hükümet de *Atiyye* namı altında bir yardımda bulunurdu. Adadaki bazı Türk köyleri gayet fakir olduğundan devamlı olarak mektepsiz kalıyordu. Buralarda oturan Türkler dinlerini ve dillerini unutmaya hattâ değiş-tirmeğe başlamışlardı. Bu hali gören Hacı Hamit Bey, o gibi yerlerde mektepler açmış ve bunları devam ettirmek için vakıf yoluyla tahsisler yapmıştır. Meselâ: Loriçina köyündeki Türkler bir

aralık ana dillerini tamamiyle unutmuşlar, rumca konuşmağa başlamışlardı. Kendileri o köyde çoğunluk teşkil ettikleri halde azınlıkta olan rumların tesiri altında kalmışlardı. Bunları kurtaran ilk hareket Hamit Bey'den gelmiştir. Şimdi Loriçina köyü halkı Kıbrıs'ta en milliyetperver insanlardır.

Bu gün Kıbrıs'ta Türkler Ada nüfusunun üçte biri kadardır. Fakat maddi ve mânevi vasıfları itibariyle Türkler burada bir azınlık havası içinde yaşamamaktadır, ruh hâkimiyeti kendilerindedir.

Kıbrıs'ta Türklük dâvasını maddi ve mânevi sahalarda takviye eden âmil-ler arasında Türk vakıflarının büyük payı vardır. Burada fetihle beraber kurulmaya başlayan Türk vakıfları ehemmiyetli neticeler ortaya koymuştur. Bu arada Türk vakıflarına ait geniş topraklar, zengin mal ve mülkler bugün Kıbrıs Türklerine, hayatî bir ehemmiyeti haiz olan millî dâvalarında büyük imkân ve faydalar sağlamaktadır.

X. Şeyhülislâm Ârif Hikmet Beyin Medine'deki kütüphanesi vakfı:

Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey 27/ Şaban /1271 tarihli vakfiyesiyle Medine'de bir kütüphane tesis etmiştir. Bu zat Medine'de inşa ettirmiş olduğu kütüphaneye en mahir hattatların ve sanatkârların elinden çıkmış olan 16 tane *Kur'an-ı Kerim* ile hususî bir defterde vasıfları mükemmel bir şekilde tesbit edilmiş olan 5000 cilt kitap vakfeylemiştir. Kütüphanenin idaresi için bir müdür ile dört tane hafız-ı kütüp (kütüphane memuru) tâyin ve bunlara aylık tahsis etmiştir. Vâkıfın koyduğu şartlara göre kütüphane güneşin doğmasından bir saat sonra açılacak ve güneşin batmasına bir saat kalıncaya kadar açık duracak, bu müddet zarfında bir kişi dahi gelmese kapısı kapanmayacaktır.

Şeyhülislâm Arif Hikmet Bey Üsküdar'daki Afgan Hanıkahı ile Türkistan'lı misafirlerin barındıkları Üsküdar Özbekler Dergâhına da gelip gidenlerin yemek masrafına yardım

olmak üzere vakfından para tahsis etmiştir.

XI. Ebu'z-zehab Mehmet Bey tesisi:

Mısır Çerkez Beylerinden Ali Beyin adamlarından olup cesareti ve işbirliği sayesinde onun hazinedarı ve sonra da emirü'l-ümerası olan bu zat, Kahire'de Türk talebesinin barınmasına mahsus geniş ve zengin bir talebe yurdu inşa ve bunun idaresine kâfi emlak vakfetmiştir. Türk talebelerini korumak ve onları barındırmak maksadıyla kurulan bu müessesede bugün dahi Türk ülkelerinin dört bucağından gelen yüzlerce talebe barınmaktadır. Balkanlar'dan Japonya'ya kadar olan geniş sahadan gelmiş olan Türk talebesini toplu bir halde bulunduran ve oralarda da Türk adının yaşamasına vesile olan bu müesseseyi kuran Mehmed Bey H. 1189 da Akkâ valisine karşı giriştiği harekât sırasında zehirlenerek vefat etmiştir.

Yurt içinde ve dışındaki muhtelif vakıflara ait vakfiyelerden aldığımız bu örnekler Türk vakıflarının gördüğü çeşitli hizmetler yanında millî dâvalara da hizmet eylediğini, hattâ tamamiyle milliyetçi bir karakter taşıyan birçok vakıflar bulunduğunu da meydana koymuş oluyor. Ancak misallerimiz burada bitmiyor. Asıl mevzua bundan sonra giriyoruz. Şimdi sunacağımız vesikalar Türk vakıflarının milliyetçilik cephesini daha iyi aydınlatmaya, daha kesin bir kanaat hasıl etmeğe ve tereddütsüz şekilde hüküm vermeğe yarayacaktır.

Orta Asya'daki Türk ülkeleriyle münasebetleri devam ettirmeğe yarayan vakıflar

A - Tarsus'taki Türkistan zaviyesi:

Bahsettiğimiz vesikalardan biri Tarsus'taki Türkistan Zaviyesi'ne ait H. 781 tarihli vakfiyedir. Bu zaviye ve yanındaki Mescit, Abdullah Mencik tarafından inşa olunmuş, masraflarını karşılamak üzere kendisi tarafından zengin mallar vakfedilmiştir. Büyük bir tarihî kıymeti haiz olan bu eser son zamanlarda

harap olmuş ve bir şahsa satılmış bulunmaktadır. Vakfiyenin aslı Tarsus'ta vâkıfın evlâtları elindedir. Ricamız üzerine 15 sene önce bize, vaktiyle Tarsus Kadılığından tasdik edilmiş olan bir suret göndermişlerdir. *

Vakfiyeyi incelediğimizde: Bu zaviyenin âdeta Orta Asya'dan ve Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya gelecek Türklerin uğramaları için kurulmuş bir *seyahat ve muhaceret istasyonu* vaziyetinde olduğunu öğreniyoruz. Orta ve Doğu Asya'daki Türk illerinden gelenler burada kısa bir zaman barınabilecekler, Anadolu ahvali hakkında gereken bilgileri alacaklar ve geldikleri ülkelerden getirdikleri bilgi ve haberleri buradakilere vereceklerdir. Böylece burası karşılıklı bir haber ve kültür teatisi merkezidir. Görülüyor ki bu zaviye Orta Asya'daki muhtelif Türk ülkeleriyle Anadolu arasında devamlı rabita kurmaya, oralardan gelenleri Anadolu'da yerleştirmeğe veya devam edecekleri seyahatta kendilerine kolaylıklar göstermeğe çalışan bir müessesedir.

Vakfiyenin şartlarına göre vâkıfın erkek ve kız evlâdından aslah ve erşed olanlar mütevellî olacaklardır. Zaviyenin Şeyhliği erkek evlâdın en bilgili ve yetişkin olanına aittir. Tevliyet ve meşihat cihetleri için tâyin olunan mebalığın yarısını mütevellî ve şeyh olanlar alacak, her iki vazifenin diğer yarı hissesi vâkıfın mevcut evlâtları arasında eşit olarak taksim edilecektir. Vakfın gelirinden :

Yevmî 3 akçe,	senevi 1080 akçe	Tevliyet ücreti
" 4 "	" 1440 "	Meşihat ücreti
" 2 "	" 720 "	İmamlık muhasasatı
" 2 "	" 720 "	Nazir ücreti

(*) Bize bu vesikaları göndermiş ve Tarsus'taki ziyaretimiz esnasında kıymetli izahat vermiş olan vâkıfın evlâdından emekli öğretmen sayın Hidayet Beyce'ye derin teşekkürlerimizi burada da bildirmeyi bir vazife sayarız.

Yevmi 2 akçe, senevi 720 akçe Cabi
 ücreti *
 " 2 " " 720 " Ferraş,
 Bevvap
 ücreti *

olarak verilecektir.

Zaviyenin ve Mescidin her yıl icabeden zaruri masrafları ve tamir akçesi varidattan ayrılacaktır. Geri kalan para ile vakfiyede adı sayılan Türk ülke ve beldeleri ve o havalide olan bütün Türk kasaba ve köyleri halkından olup zaviyeye gelen yolcuların 3 gün bakılması, yedirilip içirilmesi hizmeti görülecektir. Zaviyeye gelip giden seyyahların ve dervişlerin mertebelerine göre hizmetleri kusursuz ve tam olarak ifa edilecektir. Zaviyenin Cabi ile Bevvabının vakfiyede adları yazılı olan beldeler halkından ve zaviyeye gelenlerin ahvalini bilen kimselerden olması şart koşulmuştur. Vakfiyenin buna ait kısmında şöyle denilmektedir: *(Zira ki bilâd-i meşruta-i mezkûre havalisi ahalileri efradından zaviyeye gelen seyyah ve dervişlerin hal ve ahvalini bilecek ve her bir hal ve ahvaline vakf olacak ve bunlar hakkında mertebelerine göre gerekli hizmeti kusursuz olarak ifadan geri kalmıyacak ve gelip gidenlere ziyade dikkat ve ihtimam edecek olan Cabi ile Bevvab ancak vakfiyede adları sayılan yerler halkından olup o havalî ahalileri efradının ve kabîle ve cemaatlarının hal ve şânlarına âlim ve kemaliyle vâkıf olduğu ecilden gelip gidenlerin varışlarında hüsn-i muamele ve iltifat ile evvelâ isimlerini ve geldikleri belde, kasaba, köy ve civarlarını sorarak bilinmesi zaruri olan malûmatı etraflı bir şekilde topladıktan sonra zaviyede barındırılmaları ve bakılmaları şart kılınan mahaller ahalisinden olup olmadıklarını ayırt ederek her birinin hal ve şânını tâyin ve teşhis eyliyerek edindiği malûmatı zaman geçirmeksizin mütevellîye şeyhe, evlâtlara ve Tarsus kadısına bildirecektir).*

Vakfiyede, zaviyede misafir kalabilecek kimselerin hangi yerler halkından olacağı tasrih edilirken Orta ve Doğu Asya'ya ait 84 ülke, belde ve kasaba ismi sayılmıştır. Cabi ile Bevvabın da bütün bu memleketlerden gelen ve oraların ahvalini

iyi bilen kimselerden seçilmesi şart olarak konulmuştur. Şimdi bu yerler üzerinde biraz duralım. Vakfiyede bu mahaller şöyle sayılmaktadır:

"Bilâd-i Buhara ve Semerkand ve muzafatı ve o havalide olan Bilâd-ı saire kasaba ve kuraları ki içlerinden bazıları zikrolunur."

Vakfiyenin aynen naklettiğimiz bu cümlesinden sonra sıra ile 84 yerin adı sayılmaktadır. Bunların başlıcaları: Ramiten, Gıcdıvan, Zindenî, Kermine, Kârsan, Çırakçı, Dinev, (bunlar Buhara'nın kazalarıdır.) Şehr-i karşı (Buhara yanında bir kasaba) Yekkebağ (Büyükbağ demektir. Buhara'dadır). Kette Kurgan (Büyük kale demektir, yine Buhara'da) Özbekistan, (Altın orduhanı Özbekhan'ın mensup olduğu Türk boyunun yaşadığı memleket. Burada 6 milyon kadar bir Türk kütlesi yaşamaktadır). Yeni Türkistan (Yeni Türkistan Özbekistan'da bir kasaba, eskiden Yese derlerdi, meşhur Türk sofî şairi Ahmet Yesevî buradır.) Şehr-i Gûrgan (Özbekistan'da bir yerdir). Şehr-i Sebz (Buna Keş te derler, Semerkant yakınıdır, Aksak Timur'un doğduğu yerdir.) Kurgantepe, (Özbekistan'da) Karakalpak (Özbekistan'da muhtar bir vilâyettir). Karakçekum, Kâfe Badem, Mehram, (Özbekistan'da). Taşkent, Salar, Örkenç, Vilâyet-i Şaş (Özbekistan'da). Baysun, Şehrevan, Serasya, Karatak, Vilâyet-i Hisar (Bunlar Tacikistan'dadır). Ruyukser (Türkmenistan'da), Gazali (Kazakistan'da, ruslar şimdi Gazalisk diyorlar). Ağmescid (Kazak sahrasında, Aral gölüne yakın, şimdi Kızıl Orda diyorlar). Düşembe (Tacikistan'ın merkezidir, Stalinabat diye değiştirilmişti.) Kabadyan, Külap, Vahdad, Dervaz, Bagistan Hıyva (meşhur hanlıklar merkezi) Hokant, Vilâyet-i Belh, Kunduz, Çarşamba, Dupse (Afğanistan'dadır) Bedeşan (Pamir dağları yanında) Belcuvan (meşhur Enver Paşa'nın şehit düştüğü ve mezarının bulunduğu yer) Daş (buna Taşkurgan denir). Ma-

(*) Cabi ile bevvap Asya'daki Türk ülkeleri halkından olmak şarttır.

vera'u'n-Nehir: (Amuderya ile Sirderya arasında bulunan geniş ülke pek meşhurdur ve islâmiyet devrinde burada Türkler arasında pek çok âlimler yetişmiştir. Şimdi burada Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan bulunmaktadır.)

Görülüyor ki şimdiki Çin Türkistanı ile Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan adıyla anılan yerler bu vakfiyenin içine girmiş olan mahallerdir. Azerbaycan garp Türklüğüne dahil olduğundan vakfiyeye oradan isim alınmamıştır.

Vakfiyenin yukarıda belirttiğimiz şartları, vakfiyede yazılı olup bir kısmını burada saydığımız memleketlerin adları ve bunların bulunduğu saha, birlikte mütalâa olunursa, Tarsus'taki *Türkistan zaviyesi* vakfının hizmet konusu ve bunun Türk millî tarihinde işgal eylediği mevki daha açık ve şümüllü olarak kendini gösterir.

B. Tarsus'ta Beğce Şeyh zaviyesi:

Tarsus civarındaki Beğce Şeyh zaviyesi de bu kabil müesseselerdendir. 25 Cemaziyel'üla 782 H. tarihli vakfiyeye göre: "*An asıl Gürgani ahalileri ulema-ı eşraf-ı kiram ve üstad-ı meşayih-i izamundan olup gest-ü gûzar ve seyahat ihtiyar-ı murad eyledikte kendîye ittiba ve iktida eden cemaatları beraber oldukları halde sahile bu havaliye vürud müyesser oldukta Tarsus'a tabi Ulaş nahiyesinde İncirpınarı nam mezraayı intihab ve buraya haneler inşasına bedî' ve şüru ile bir karye icad edüp bu karyenin kible cihetinde vaki tepenin üstüne de zaviyesini ve hücrelerini ve zaviye-i mezkûrenin şark ve kible cihetlerine iktiza ve icab zaruri olan su mahzenlerini inşa edüp bizzat inşa eylediği karyesi ve ihya eylediği zaviye-i mezburesinde ihtiyar-ı temekkün ve tavattun eyleyen şeyh Ebu'l-kasım Gürgani-zâde Mevlâna Beğce şeyh Es-seyyid Abdü'l-gafur ibni Mevlâna Mehmed Bedreddin, Ulaş nahiyesinde İncirpınarı nam mezreanın gerek sahilinde, gerek yaylağında bulunan araziyi zaviyesine evlâdiyet ve meşrutiyet üzere vakıf...*" ediyor. Hayatında kendisi mütevellî ve zaviyedar olacak vefatından sonra erkek evlâtları içinden bir münasibi mütevellî,

bir diğeri de zaviyedar olacak. Erkek evlât kalmazsa kız evlâdın batında ve derecede müsavi bulunan erkek çocuklarının mütevellî ve zaviyedar olması, şart kılınmıştır.

Her sene vakfın hasılâtı 2000 akça itibar olunup:

900 akça tevliyet (bunun yarısını mütevellî alacak, yarısı erkek ve kız evlât arasında müsavi olarak taksim edilecek)

900 akça zaviyedarlığa,
100 akça mum ve zeytin yağı masrafına,
100 akça seyyah ve dervişlere yemek masrafı,
2000 yekûn

Vakfiyeye göre Gürganî, Beğce Şeyhlu, Atdak, Gümüştepe ahalisinden ve vakfiyede yazılı diğer mahaller halkından zaviyeye gelen seyyahlar burada üç gün misafir edileceklerdir. *Beğce şeyh zaviyesinin vakfiyesi, Mencik-zâde zaviyesinin vakfından* bir sene sonra tanzim edilmiştir. Her iki zaviyenin gördüğü hizmet aynıdır.

C. Diğer Türkistan zaviyeleri:

Burada şu noktayı belirtmek lâzımgelir ki bu müesseseler tek başına kalmış değildir. Anadolu'da bunlar gibi daha bir çok Türkistan zaviyesi bulunmaktaydı. Ayrıca İstanbul'da da Kadırga'da, Eyyüb Sultan'da ve Üsküdar'da *Türkistan zaviyesi, Özbekler tekkesi* gibi adlar altında üç müessese bulunuyordu.

Türklüğü yükseltmek için tesis edilen vakıf

Şimdi de alacağımız son vakfiye bu etüdümüzün en tipik vesikasıdır. Tarihi: 1 Nisan 1340 (1924) tır. Vakfiyesinde bu vakfını "*Türklüğün yükselmesi için*" ihdas eylediğini bizzat kendisi belirten vâkıfın meşbu olduğu kuvvetli millî hislerin tesiriyle bazı şartlarda ırkçılığa kaçacak derecede ileri gittiği görülmektedir. Vakfı yapanı, vakfiyeyi tanzim eden Sinop kadısı Mahmut Celâleddin Efendi bize şöyle takdim ediyor :

“Sinop ahalisinden ve medine-i mezkûrede şeref-mukim etibba-yı hazika-i meşhureden ve Türkiye Büyük Millet Meclisi âza-yı kiramından ve sabıkan Umur-i Maarif Vekili ve mütevelliyen Umur-i Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekili ve Moskova ve Lozan’da sulh murahhası sahibü’l-hayrat ve ragibü’l-hasenat İmam-zâde devletlü Rıza Nur Beyefendi ibni Mahmud Zeki efendi hazretleri. Validesi merhume Cemile hanım.”

Aynen naklettiğimiz bu ibare vakfiyeyi hazırlamış olan Sinop kadısının ifade ve tavsifidir. 8 Nisan 1340 tarihli vakfiye zeylinde ise vâkıf kendisini bizzat şöyle takdim etmektedir.

“Ben Sinop şehri kadim ahalisinden ve ecdadı hem ana ve hem baba tarafından iki yüz yıldır Sinoplu ve daima Türk olan İstanbul Tıp Fakültesi Profesörlerinden Rıza Nur...”

Bu Vakfiye Sinop Valisi Nizameddin Beyin mahzarında tanzim edilmiştir.

Bu vakfiye ile Sinop’ta Varoş mahallesinde deniz kenarında, Kandilli Bahçe mevkiinde her biri onar odalı, birbirine bitişik, bir çatı altında iki kısımdan müteşekkil bahçeli iki ev vâkıf tarafından “Rıza Nur Kütüphanesi” olarak vakfedilmiştir. Rıza Nur Bey vakfiyesinde bu kütüphane hakkında şu izahatı vermektedir.

“Hasılı Sinop’ta bir kütüphane vakıf ve tesis ettim. Bu kütüphaneyi birçok inşaat, tamirat ve termimat ile kütüphane haline koydum. İçine halılar ve cicim ve kıymetli kilim, perdeler, kanepeler, koltuk ve sandalye ve masalar ve 4000 kadar kitap ve sair eşya koydum. Yangın âlelerine varıncaya kadar yerleştirdim. Binada hâfız-ı kütüp ve hademeleri meccanen iskân için mutfaklarıyla beraber müstakillen apartmanlar vücude getirdim.

“Kütüphaneye irad olarak bitişiginde üç katlı ve onbir odalı ve üç sofa ve iki mutfaklı bir kârgir ev ile anamdan ve babamdan kalan diğer iki evdeki hisselerimi ve Nisi köyündeki çiftliğimi verdim...”

“Telifatıma ait eser ve müsveddeler ile hayat-ı ilmiye ve siyasiyem ve memureme ait fotoğraflar, vesikalar ve hâtıralar kütüphane

içerisinde ayrılacak hususî bir odaya konulup teşhir edilecektir.”

Vâkıf, vakfiyesinde şartlarına şöyle devam etmektedir:

“Mevkufat icara verile. Beher sene tekâli fi ve rüsum-u muhtelifesi verildikten sonra fazlasından mezkûr evlerin ve kütüphanenin içersindeki kitapların tamir ve termimleri yapıldıktan sonra kütüphane hafız-ı kütübüne belediye heyetinin rayic-i beldeye göre münasip göreceği ücret, mecmu-i iradın yüzde onunu geçmemek üzere kütüphanenin tenvir, teshin masrafı ile müteferrik zarurî masrafları verile. Fazla kalırsa iktiza eden kitap ve risaleler alına, kütüphaneye vaz’ ve tescil oluna.”

“...Vakfın tevliyeti ben hayatta oldukça bana ait olup vefatımdan sonra medine-i mezkûrede belediye reisi olan zata ait ola...”

Rıza Nur Bey 7 Mayıs 1927 tarihinde Sinop asliye mahkemesinde vakfiyenin tevliyete ait şartını şu şekilde değiştirmiştir;

“...Vefatımdan sonra tesis-i mezkûru idare edecek zat yine Sinop belediye reisi olacaktır. Ancak bu zatın üç göbek yani baba tarafından baba ve dedesinin, keza ana cihetinden baba ve dedesinin Sinop’ta doğup büyümüş olması ve yine ecdadının böyle iki göbek Türk olması şarttır. Eğer Sinop belediye reisi olan zat bu şartları haiz değilse, bu şartı haiz olan belediye azasından biri müteveli ola. Eğer bu şartları haiz birkaç kişi bulunursa ahali tarafından namusu ile müsteher ve muteber yaşlılardan beş kişi intihab olunur ve âza arasından müteveli intihabını bunlar icra eder. Eğer âza arasında bu şartı haiz kimse yoksa mezkûr heyet üç göbek Türk ve Sinoplu birini intihab eder.”

Rıza Nur Beyin kütüphaneye gelir kaynağı olmak üzere vakfelediği çiftlik Sinoba yirmi dakika kadar mesafede ve deniz kenarında kıymetli bir çiftliktir. Vakfiyesinde çiftlik hakkında da şu izahatı verir:

“...Çiftlik kâfi miktarda varidat getirecek bir hale gelmek için daha yıllarca emek ve masraf istemektedir. Mevcut dört binaya ilâveten daha beş kadar bina yapmak, irva ve iska için arklar açmak, vücude getirdiğim bin ocak kadar fındıklığı genişletmek, Avrupadan molör ve emsali ziraat âletleri getirmek gibi noksanları tamamlamağa muhtaçtır. Bu vakf ve

tesis ile kütüphaneye irat temininden başka gayem aynı zamanda fenn-i hazıra muvafık ve tasarruflu bir nümune çiftliği meydana getirerek zürraımıza bilful göstermek ve taammü-müne hizmet etmektir.”

Rıza Nur Bey çiftlikte yapılacak işleri vakfiyesinde ctraflı bir surette anlatırken geniş meyvalıklar ve ormanlar vü-cude getirilmesini de tavsiye etmektedir. Ziraat ve ormancılık tarihi bakımından bu şartlar çok enteresandır.

Her yıl ağustos ayında kütüphane bir ay müddetle kapatılarak gerek kütüphanenin, gerekse yanındaki iradı olan binanın içi ve dışı, her tarafı iyice tamir olunacaktır. Hattâ ufak bir çivi deliği bile olmuşsa, boyasının el kadarık bir yeri bozulmuşsa hemen onarılacaktır. Bu tamir asla ihmal edilmeyecektir. Bozulan, eskiyen, kırılan eşya halı, sandalye ve muşamba gibi şeyler yenilenecektir. Her sene ciltsiz kitaplar ciltlenecek, o yıl içerisinde neşredilen kitaplar satın alacak, yevmi bir kaç gazete ile mecmuaya abone olunacaktır.

Çiftliği muktedir bir müdür idare edecektir. Rıza Nur Bey vakfiyesinde diyor ki:

“Müdür dirayelli, çalışkan olduğu takdirde çiftlik varidatı bütün masrafları gördükten sonra artar ve bu miktar Sinop çocuklarından 15 çocuğu İstanbul’da ve Avrupa’da tahsil ettirebilir. Arzum şudur ki bu para ile (Rıza Nur Mükâfatı) adında bir mükâfat tesis edilip çalışkan ve hüsn-i ahlâk ile temayüz eden Sinop’ta mektepte okuyan fakir çocuklara kitap, kâğıt, kalem gibi ders levazımı alınsın. Sonra üç göbek anadan ve babadan Sinoplu ve Türk olup fakir, ahlâklı ve çalışkan olan birkaç çocuk İstanbul’da, birkaç tane de Avrupa’da tahsil ettirilsin. Eğer bu mükâfata lâyık olan yani, ahlâklı ve çalışkan çocuk fakir olmayıp ta mütevasıt aileden olursa babasının bu çocuğun tahsili için vereceği paraya bir miktar ilâve edilsin.

“Bir de şimdiye kadar neşretmekte olduğum bütün eserlerim ile henüz neşir edemediğim bütün telifatımı bütün hukukunu da bu tesisatım ile kütüphaneye verdim. Müdür bunlardan her hangisini bastırır veya basılması için bir kitapçıya satar ve hasılatını irad kaydeder.

Ancak şu şeyi pek ziyade arzu ederim ki hentüz bastıramadığım ve yıllarca mesai, mahrumiyetler ve zahmetler ile vücade getirdiğim birçok eserlerimi hayatımda bastırmadan vefat edersem, müdür, çiftliğin varidatı ile her şeye tercihan evvelâ bu eserlerimi bastırsın. Ben bu kütüphaneye ve bu çiftliğe zevk u safadan kendimi mahrum ederek ve muktesidane yaşayarak vücade getirdiğim hemen bütün servetimi ve mahasal-ı ömrümü verdim. Yıllar ile hayatımı onlara hasrettim. Çok emek sarfettim. Zahmet çektim ve yoruldu. Bu kitaplarımın tab’i en büyük emelidir. Zannedirim ki bunlara mukabil bu arzum her halde ifa edilir...”

Bu vakfi kuran zatın maksadı vakfiyesinden aldığımız parçalardan açıkça anlaşılmaktadır. Fakat vâkıf bununla yetinmiyerek vakfının tesis sebeplerini de vakfiyesinde ayrıca anlatmıştır. Rıza Nur Bey vakfiyesinde diyor ki: “Kendimi dünya zevkinden mahrum ederek biriktirdiğim ve pek güçlükte kazandığım paraları bu tesislere sarfettim. Bundan maksat ve arzum Türklüğün yükselmesidir. Bu da en ziyade maarif ile olur. Bu sebeple bu nevi tesisleri yaptım. Bunları âhiret ve cennet için yapmadım. Böyle bir hodgâmlığım yoktur. Vatanımı, milletini seven her iyi insan bu gayelerin teminine yardım eder zannediyorum ve yardım etmesini rica ederim. Aleyhine hareket edenler elbette mel’un insanlardır.”

“Tesis hal-i hayatımda ben idare ediyorum. Vekilim sıf bana karşı mesuldür. Kimse ve hiç bir makam gerek ona ve gerek bana müdahale, tesisteki şerait ve gayeleri tebdil edemez. Edecek olursa tesisi ref ve ilga ve bütün bu tesisatı istediğim gibi tasarruf etmek hakkını muhafaza ediyorum. Vefatımdan sonra Müdürün belediye ve hükümet ve ahali tarafından kontrol edilmesini şart koşuyorum. Ancak bunlara şerait ve gayeleri tebdil etmek hakkını vermiyorum. Eğer vefatımdan sonra hükümet veya bir makam bu tesisnamelerdeki gaye ve esası, şartlardan birini bozarsa bu iratların benim gösterdiğim şekilde maarif gayelerinden ve Türke hizmetten başka şeye hâdim edilmesi men’edilsin...”

Bu dikkate şayan vakfiyenin sonu da şöyledir.:

“Ben bir hayır işledim. Bu hayrı harap veya mahveden, gayelerini istihsal ve temin etmeyen mel’undur. Yoksa bu paraları yemesini

ben de bilirdim. Bu hayratı yapmazdım. İmar ve ihya edenler, gayelerini temin eyleyenler de elbet iyi insanlardır. Sinop halkı böyle zatlara daima büyük hürmetler etsin. Hepsi bukadardır."

*"Sinop ahalisinden
Doktor Rıza Nur"*

Türklüğün yükselmesi için suret-i mahsusada bir vakıf ihdas eden bu değerli Türk evlâdını ve ulvî maksatlarla vakıflar kurmuş olan diğer bütün hayır sahiplerini rahmet ve minnetle anarız. Verdiğimiz izahlar ve muhtelif misaller Türk vakıflarında hayrî ve insanî gayelerle müterafık olarak millî ideallere hizmet şuurunun da mevcudiyetini açıkça belirtmektedir.

Vakfiyelerimizde yer alan hizmet şartlarıyla Türk vakıflarının millî dâvaları açıktan açığa benimsemiş ve ele almış olmaları realitelerden, bir takım ihtiyaçların şiddetle duyulmasından ileri gelmiştir. Tarihî gerçeklerin ve zaruretlerin ifadesi olan bu vakıa, dünün ve bugünün hukuk anlayışına tamamiyle uygundur. İslâmî hukuk esaslarına göre yapılacak yardımlarda evvelâ ailenin en yakın fertlerinin, sonra sırasıyla diğer aile efradının, yakın ve uzak komşuların, mahalle, semt ve belde sâkinlerinin ... gözetilmesi gerekmektedir. Milletın ve memleketin bekası, yükselmesi, hak ve menfaatlarının korunması, millî vasıf ve hususiyetlerin muhafaza ve idamesi gibi hususla-

rın vakfiyelerde hayır şart ve hizmetleri arasında yer alması da gayet tabîî sayılmalıdır.

Bu hal asrımızın telâkkilerine de uymaktadır. Milletler arasındaki münasebetlerin ve işbirliğinin son derece arttığı, milletlerin kültürce ve ruhça yakınlaşmasına çalışıldığı zamanımızda milliyet hiçbir suretle kıymetini kaybetmemiş, denilebilir ki, eskiden daha fazla ehemmiyet kazanmıştır. Medenî ve mütekâmil insanlığın özlediği yarının yeni ve mesut dünyası, milliyetin inkâr edildiği veya kıymetten düştüğü sun'î, yeknesak ve mânasız bir âlem değil, *millî hususiyetlerin mahfuz tutulduğu, makbul sayıldığı tabîî, zengin, mahallî renkleri ve mânası bulunan bir âlem* olacaktır. Düşünülen şey millî kıymetlerin ve vasıfların yaşatılması suretiyle insanlar arasında yakınlık, dostluk ve birlik tesisidir. Nitekim zamanımızın milletterarası en büyük teşkilâtı olan *Birleşmiş Milletler*'in ilim, sanat ve kültür teşekkülü *UNESCO*'nun statüsünde de ancak böyle bir yakınlaşmanın husulü istendiği açıkça belirtilmiştir.

İçtimaî hayatta fazilet ve basiretin timsali olan vakıflarımızın millî hayatın çeşitli meselelerine ve dâvalarına bigâne kalması, vakıf yapanların bu konuda aynı dirayet ve basireti göstermemesi kaabil olamazdı. Türk vakıflarının aydınlatmaya çalıştığımız bu cephesi de ayrı bir kıymet taşımaktadır.